

Datum
2005-01-21

Detta är en översiktlig och generell instruktion till hur man kan förbättra sina sökningar samt vad man bör tänka på när man söker information på Internet och i databaser.

Avsnitt 1: Tips på hur man söker

Avsnitt 2: Val av källor

Avsnitt 3: Källkritik

1. Tips på hur man söker i elektroniska resurser, t.ex. databaser eller sökverktyg.

Använd sökhjälp on-line

Varje databas (eller sökverktyg) fungerar på olika sätt. Sökspråket, d.v.s. hur man söker i dem, ämnesinnehållet, hur träffarna presenteras etc. varierar mellan de olika resurserna. Ett tips är att alltid gå in på resursens hjälpsida under rubrikerna sökhjälp/förbättra din sökning eller liknande, och kontrollera hur man söker i just denna tjänst.

Några generella hjälpmedel

Det finns dock vissa generella metoder man kan ha nytta av när det gäller att söka information i databaser. En del av dessa är även användbara när det gäller sökning i sökmotorer på Internet.

Enkel respektive avancerad eller utökad sökning?

Om man har ett begrepp som man vill söka på kan man börja med att utföra en s.k. enkel sökning för att se hur många träffar det ger. Sökformuläret för enkel sökning brukar vara det som finns på start-/huvudsidan. I detta fyller man i sitt sökord (ett eller flera eller en fras, se nedan) och sedan skickar man iväg sin sökfråga. Efter en stund presenteras en lista med de träffar man fått och man kan själv bläddra sig fram genom dessa.

Om man vill utföra en mer avancerad sökning på flera begrepp eller fraser, då kan det vara bättre att använda det mer utvidgade sökformuläret som vanligtvis finns under rubriken Avancerad sökning/Advanced search eller Utökad sökning. Oftast är detta alternativ att föredra eftersom man ofta får mer ledtrådar till hur man kan förbättra och avgränsa sin sökning.

Frassökning:

Det förekommer även s.k. frassökning, oftast med hjälp av citationstecken. Om man vill söka på en persons namn eller en fras placerar man orden inom citationstecken vilket gör att databasens sökverktyg söker efter en exakt träff på just den frasen. Exempel: "Anders Andersson" eller "den blomstertid nu kommer". Om man anger frasen utan kommandot frassökning får man sannolikt träffar på poster som innehåller alla orden men inte kanske som fras.

Ämnesord

Ämnesord används i databaser och det är ord som beskriver vad en bok eller artikel handlar om. En bok som handlar om Kvinnomisshandel och män som misshandlar kvinnor och som rör svenska förhållande kan ha ämnesorden; Kvinnomisshandel, Män, Våld, Sverige o s v. Ämnesorden är ett sätt att kunna söka fram litteratur i olika ämnen. För att få reda på vilka ämnesord som används i en databas så kan man gå in i ett register, ett index. Ett annat sätt är att leta upp en bra träff och se vilka ämnesord som använts och sedan söka vidare på dessa.

Fritextsökning och Fältsökning

I databaser kan man i allmänhet välja mellan att söka i fritext eller i särskilda sökfält. Om man skriver i ett sökfält, t.ex. ett titelfält, så får man bara träffar på ord som förekommer i titeln på artikeln eller boken. En sökning i ämnesordsfältet görs bara bland ämnesorden. En fritextsökning innebär att sökningen görs i alla fält som finns, t.ex. titel, författare, ämnesord o.s.v. Det kan "som nybörjare" vara enklare att söka med fritextsökning men om man får många "dåliga" träffar så bör man pröva att begränsa sig till att söka i ämnesordsfältet.

Överkurs söktechnik

Idag är de flesta databaser eller sökverktyg så användarvänliga att nedanstående funktioner sker med automatik i sökformulären. Booleska operatörer t.ex. är något som knappast förekommer för den vanliga användaren. Men ibland kan det vara nyttigt att ha denna kunskap så därför tar vi upp några mer avancerade exempel här.

Booleska operatörer:

I de flesta databaser kan man använda sig av s.k. booleska operatörer, d.v.s. orden *och*, *eller* samt *inte* (i vissa fall även närhetsoperatören *near*).

OCH/AND används då man har flera sökord som skall finnas med i samma dokument.

Exempel: katter OCH hundar om man vill ha träffar på dokument som handlar om bägge djursorterna.

ELLER/OR används då man har flera sökord men de behöver inte nödvändigtvis förekomma i samma dokument. Används också vid synonymsökning. Exempel: katter ELLER hundar ger träffar på dokument som handlar om antingen katter eller hundar eller bägge djursorterna. Sökningen katter ELLER "norsk skogskatt" ELLER siames ELLER perser ger träffar på dokument som innehåller dessa begrepp och raser men inte nödvändigtvis i samma dokument.

INTE/NOT används då man vill utesluta ett begrepp eller en term ur sökresultatet. Exempel: katter INTE hundar ger träffar på dokument som handlar om katter men inte om hundar. Skall användas med viss försiktighet då man inte alltid vet vad som försvinner.

NEAR används precis som *och*, d. v. s. sökorden ska förekomma i samma dokument, men med den skillnaden att sökorden ska stå inom ett visst avstånd från varandra, oftast i samma stycke. Kan ge mer relevanta träffar. Exempel: katter NEAR hundar ger träffar på dokument där orden står i närheten av varandra.

Trunkering eller *wildcard*

I flera databaser kan man utesluta bokstäver eller ändelser genom trunkering. Det innebär att man ersätter dessa med speciella tecken, vanligtvis *, \$ eller ?. Denna metod används om man vill söka på flera varianter av ordet. Exempel: katt* (eller katt\$, katt? beroende på tecken) ger då träffar på katter, kattmat, katttraser, kattälskare etc. I många fall får man vid en sådan sökning alldeles för många träffar men det är en bedömning man själv får göra. Kontrollera alltid om databasen tillåter trunkering och i så fall vilket tecken som används. Trunkering går sällan göra i sökverktyg på Internet.

2. Val av källor

Innan man börjar söka information kan det vara en bra idé att man funderar kring vad för sort material det är man vill hitta/behöver. Utifrån det väljer man sedan sina källor. Många använder t.ex. Google som enda sökingång eftersom man hittar stora mängder information där. Men Google innehåller inte allt (t.ex. artiklar eller material i databaser, som lagtexter eller böcker) och att använda information på Internet som källa kräver ett starkt kritiskt granskande vilket man bör vara medveten om.

Exempel på ett urval av olika källor baserat på typ:

- Litteraturdatabaser: Bibliotekskataloger (t.ex. bibliotekets Justitia eller den nationella bibliotekskatalogen Libris), div. ämnesdatabaser.
- Artikeldatabaser: Tidskrifter (t.ex. Svensk juristtidning) eller tidningsartiklar (dagspress som t.ex. Dagens Nyheter och Expressen)
- Ämnesdatabaser:
  - Juridiska databaser: Lagtext, rättsfall, kommentarer till lagtext, förarbeten.
  - Kriminologiska databaser: Artiklar, böcker m.m. (t.ex. Criminal Justice Abstracts).
- Webbssidor på Internet: Sökverktyg (allmän sökning), hemsidor hos myndigheter eller organisationer.

För en heltäckande undersökning bör man använda ett flertal källor av olika karaktär - artiklar, lagtexter, böcker och information från myndigheters hemsidor – vilket innebär att man måste utföra sökningar i flera olika källor.

Biblioteket har tillgång till flera avgiftsbelagda databaser som studenter och övriga på PHS kan använda kostnadsfritt från Internetdatorer placerade på PHS. Vi har också på vår hemsida tips på användbara Internetresurser sorterade på ämne. Information finns på bibliotekets hemsida under Databaser eller Ämnesindelade länkar.

3. Källkritik (eller kvalitetskontroll)

Något som bör uppmärksammas vad gäller informationssökning på Internet är vikten av att granska kvaliteten på och källan till informationen. Tryckt material och innehåll i databaser (traditionella källor) har en ansvarig utgivare/upphovsman som sammanställt information ur angivna källor. Denna information har sedan filtrerats och kvalitetsgranskats, ofta i flera led av dels faktagranskare och förläggare, dels av bibliotekarier och lärare. Den som har sökt information har på så sätt kunnat använda sig av detta material i förvissning om att uppgifterna är korrekta. Mycket av materialet på Internet genomgår inte denna granskning vilket ställer större krav på användaren.

Enkla sätt att bedöma informationens kvalitet/autenticitet är:

- URL:en - se i domännamnet vilken organisation eller företag som publicerat informationen. Är domänen www.polisen.se eller www.dn.se kan man utgå från att innehållet är granskat och korrekt. I de fall domännamnet är intetsägande eller en känd gratisleverantör, t ex www.geocities.com/xxxxx/xxx.htm, finns det ytterligare sätt att kontrollera siden/sidan (se nedan).
Överkurs: Om man vill spåra "ägaren" till en domän kan man slå upp domännamnet i en s.k. Whois-databas som finns i olika skepnader på Internet.
- Upphovsman/-kvinna - vem är författaren till innehållet? Är denna sakkunnig? Framgår det om personen är knuten till någon särskild organisation?
- Aktualitet - när uppdaterades informationen senast? Detta brukar vanligtvis framgå längst ner på sidorna, *Senast uppdaterad 2004-12-24*.
- Källförteckning - förekommer källhänvisningar? Det är dock inte särskilt vanligt på Internet.
- Omfattning - hur pass omfattande är materialet? Hur ingående presenteras informationen? Till vem riktar sig informationen, barn - vuxna, lekmän - specialister?

Sammanställt av Heelena Nilsson, Bibliotekschef